

կանանց մուտքը մենաստան, մինչդեռ մինչ այդ կանայք մուտք չունէին: Անշուշտ ժԹ. դարու առաջին քառորդում նման կարգադրութիւն չէր լինի, քանի որ անապատը դեռ ունէր իւր բարոյական կրօնական արժէքները, ունէր մարդիկ, որոնք դեռ անապատին էին փարել եւ անապատի կանոններով էին ապրում:

Տնտեսական կեանքի հողը շուտ էր կլանել միաբանութեանը եւ մենաստանը գրեթէ դադարել էր գրագէտներ ունենալուց: Հայոց հայրապետները տեսնում են այդ ու գիտակցում, մանաւանդ թէ ժամանակի մամուլի ձայնն էր յաճախ եւ ուժգին լուում նրանց ակնջին, որ եթէ վանքերը կրթարաններ, դպրոցներ չունենան բոլորովին կը չորնան ու կ'անհետանան: Ուստի Մատթէոս Ա. Կաթողիկոսը 1864 թ. Յունուար 3ին Թ. 3 գրութեամբ մենաստանի միաբանութեանը առաջարկում է իր ուղարկած մի տիրացուի հետ պարապել, իսկ եթէ մենաստանի մէջ կրթող չլինի, խոստանում է ինքն ուղարկել մի գրագէտի «առ ի կրթել դաս եւ գմբարանութիւն ձեր յազատական ուսմունս, ըստ որում եթէ ոք ոչ իմացի դադատական արուեստս ոչ կարէ ի միտ առնուլ կամ իմանալ գմիտս սուրբ գրոց եւ լուսաւորել»:

Ուշագրաւ է այն նախ, որ երբեմնի ընթերցասիրութեամբ եւ գրքերով յայտնի մենաստանում ենթադրում էր, որ մի գրագէտ իսկ չլինի, գրագէտ — ոչ ի հարկէ այլուրեւն իմացող, այլ ժամանակի պարզ, տարրական գիտելիքները գիտցող. երկրորդ, որ «ազատ արուեստները» սկսում են ներմուծել նաեւ վանքերում. այդ նշանակում է այն աշխարհիկ գիտութիւնները, որոնք ժամանակի ծիսական եկեղեցական դպրոցներում գործադրում են: Անապատն եւս իր դոնորը բանում է դրսի ուժի հոսանքի առաջ. դուրսի կեանքը տարեցտարի աւելի ու աւելի նուաճումներ անում անապատում:

Սեւանում վանական դպրոց բանալ չէ յաջողում չնայելով 1869 եւ 1876 թուերին արած փորձերին. երբ վերջին անգամ Գէորգ Դ. Կաթողիկոսը ուղարկում է Եղիա Վ. Հասան-Ջալալեանին, որ Սեւանում ուսուցիչ լինի ամսական 20 ո. ուժիկով եւ տեղի դիպիրներէ հետ պարապէ հայերէնից, քե-

րականութիւնից եւ քրիստոնէական վարդապետութիւնից: Դիւանի գործերից երեւում է, որ վանահայրն ընդգրկմադրում է այս կարգադրութեան իսկ, եւ միայն կաթողիկոսի սաստիկ հրամանից յետոյ հպատակում է: Յժական թուականները վերջերում Սեւանայ անապատն այցելող Մեսրոպ Վ. Սմբատեանը այսպէս է բնորոշում անապատի միաբանութեան մտաւոր վիճակը. «Ազատական արհեստը մեծ երկկողմէ հետու է փայտել այս կղզուցս, ուր երբեմն փառաւոր աթոռ դրած բազմել էր վեհանձնութեամբ:

«Վարդապետք, սարկաւակունք եւ դրպիրք, որք 20 էին թուով, միայն գիտեն հայերէն կարգալ եւ գրել, դպրոցական բ. կամ գ. կարգի աշակերտաց չափով՝ ուր է մի դասան դպրոցի ուսումն, եւ այն ալ ոչ կանոնաւոր: Յուն այն էր, որ ամենեւին սէր եւ փոյթ չունէին ուսումն ստանալու եւ հարկաւոր դէպքում ժողովրդին պիտոյանալոյ քարոզութեամբ եւ ուսուցչութեամբ ժամանակիս պէտքերու պահանջին համաձայն²⁵»:

Նման ձևի ակնարկ է անում նաեւ Սարգիս Եպ. Հասան-Ջալալեանը իւր ճանապարհորդութեան Բ. հատորում. Յժական թուականները վերջերում ասելով. «Ես չկամիմ բամբասել զեղբարս իմ, սակայն ասեմ զճշմարիտն, քանզի տեսալ իմ գրագմաղղի պիտանի մտտեանս ժողովեալս անդէն, մտալս ընդ փոշի մոտացութեան, ի միտ բերի իսկոյն թէ մի դուցէ ժողովեալքն աստէն զբիւրութիւն անձանց եւեթ խընդրեն²⁶»:

Ահա այս երկու ակնատես սրտացաւ կրօնաւորները թախծով, վշտով տեսնում, ըմբռնում են, որ նախկին անապատը չկայ, որ ուսասնայ կեանքը փոխուելիս, փոխուել են ժամանակի պահանջները, անապատն էլ փոխուել է մտաւորից տեսնական կեանքի պաշտամունքին անցել. հինը մոտացել է եւ նորից էլ հետու է մնացել, ուստի եւ դարձել է իրենց անձի դիւրութեան մասին մտածողները մի պատահական սպաստանարան:

(Շարունակելու.) ԳՊԻՏ ԵՊՈՍԿՈՊՈՍ

²⁵ Գեղարքունի 126 էր.:
²⁶ Սարգիս Եպ. 2. Ջալալեան ճանապարհորդութիւն Բ. հտ. 108 էր.:

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈՒԵԼԵԱՆ ՔԱՅԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԵՐՈՒՍԱԿԵՄԻ Ս. ԳՆՏԲԵՐԵ

ԱՄԵՆ. Տ. ԵՂԻՔԷ Ս. ԱԲԳԵՊՍԻ. ԳՈՐԲԵԱՆ

1879-1929

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ն

«Ամեն. Դուրեան Սրբազան, գուտ հոգեւորական տեսակէտէն դիտելով, եղած է անլուրի Քարոզիչը Ս. Աւետարանին, տալով իր քարոզելու արուեստին օժուրիւն մը ո՛չ միայն իմաստալից խօսքերով եւ բանաստեղծական խոյանգով, այլ եւ հայերէն լեզուին գրական գեղեցկութիւնով: Դրագէտը, Բանաստեղծը, Իմաստաւերը, Աւետարանիչը միանալով հոգեւորական Դուրեանի մէջ՝ հանդիսացուցած են զինքն Հայց. Եկեղեցւոյ բեմին վրայ լուսագոյն քարոզիչներէն մէկը: Իբրեւ բանաստեղծ իսկ միշտ Աւետարանը եւ Փրկչին կեանքը երգած է Դուրեան իր քերթուածներուն մէջ, ուր հոր ներշնչում եւ հոր արտայայտութիւններ առած են Աւետարանական դէմքեր ու դրուագներ: Ասկէ գաւ Դուրեան Սրբազանի բեմին նկարագիրը եղած է միջակէն վե՛ր քարձրացնել ունկնդրութեան մակարդակը, եւ ասոր նպատած են թէ՛ իր յարատեւ Քարոզչութիւնը եւ թէ՛ իր լուսաւորող ուսուցչութիւնը միեւնոյն ատեն, այնպէս որ Աւետարանը արտափայլած է շարունակ իր բեմին վրայ եւ իր գրչին տակ:

Անդարտ հաւատարմութիւնը իր սրբազան կոչումին, զոր պահած է իր Քահանայութեան այս յիսուն տարիներուն մէջ, իր անձին շուրջ շինած է մաքուր հոգեւորականի համբաւը, եւ իր անշահատէր ոգին եւ նուիրեալ գործունէութիւնը հայ Եկեղեցականի սէմին տակ՝ եղած է գմայլիլի եւ օրինակելի իրականութիւն մը, զինքը մօտէն հանչեցողներուն համար:

Ամեն. Դուրեան Սրբազանի Քահանայութիւնը այնպէս սերտիւ լծորչուած է իր Ուսուցչութեան հետ որ անկարելի է գատել մէկը միւսէն:

Իբրեւ Վարդապետ Հայց. Եկեղեցւոյ, Ան եղած է գերազանցապէս ուսուցիչն ու դաստիարակը, թէ՛ իր Քահանայական ձեռնադրութեան յառաջ եւ թէ՛ ետքը. ուսուցիչը ինչպէս Եկեղեցւոյ սրբազան բեմին, նոյնպէս դպրոցներու դասախօսական աթոռներուն վրայ, իբրեւ Քարոզիչ-Ուսուցիչ Պարտիզակի մէջ, իբրեւ Վերատեսուչ-Վանահայր Արմաշու Դպրեվանքին մէջ, իբրեւ Առաջնորդ-Ուսուցիչ Իզմիրի առաջնորդութեան միջոցին, իբրեւ նախկին Պատրիարք Կ. Պոլսի եւ Ուսուցիչ Կ. Պոլսի վարժարաններուն մէջ, եւ այժմ ալ իբրեւ Պատրիարք-Ուսուցիչ Երուսաղէմի պատրիարքական աթոռին վրայ:

Ժամանակակից հայ սերունդին մէջ բազմաթիւ անձեր, աշխարհական թէ Եկեղեցական, իրենց մտաւոր եւ հոգեւոր զարգացումին եւ պատրաս-

տութեան ատաղձները կը պարտին Ամեն. Դուրեան Սրբազանի ուսուցչական տաղանդին, որ յիսուն տարիներու ընթացքին, անընդհատ ու անխափան ուսումնասիրութեամբ մշակած է իր նախընտրած նիւթերը:»

Ամեն. Սրբազանի յիսնամեայ գործունէութիւնը արդարօրէն գնահատելու դիտումով կազմուած Յոբելեանական կենդրոնական Յանձնաժողովը որոշած է Ամեն. Սրբազան Թորգոս Արքեպ. Գուշակեանի պատուակալ նախագահութեան տակ՝

«Ա. — Հրատարակել հատար մը 1929 տարւոյ ընթացքին, որ պիտի բովանդակէ Ամեն. Դուրեան Սրբազանի աշակերտներուն, եկեղեցական թէ աշխարհական, բարեկամներուն եւ հիացողներուն գնահատումները, տպարութիւնները, յուշիկները, եւ այլն: Հատորին սկիզբը պիտի դրուի Ամենապատիւ Յոբելեարին ամբողջական կենսագրութիւնը, եւ գործը պիտի պատկերագրարդուի իր կեանքին այլեւայլ հանգրուանները յիշեցնող լուսանկարներով:

Բ. — Յոբելեանի յիշատակին կառուցանել Մատենադարանի յատուկ շէնք մը Ս. Յակոբի շրջափակին մէջ, ԳՈՒՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ անունով:

Սրբոց Յակոբեանց Աթոռին նշանաւոր պատրիարքներուն անունն ու յիշատակը անմահացած է մէյ մէկ մեծագործութիւններով:

Դուրեան Սրբազանի պատրիարքութեան ատեն է որ մտաւորական եւ գրական ստոյգ շարժում մը, մտաւորական մեծագործութիւն մը, իրականութիւն եղաւ այս պատմական հաստատութեան մէջ, որ չունի սակայն Մատենադարանի պահանջներուն համապատասխանող առաձիւն շէնք մը: Չեռագիր եւ տպագիր մատեանք, ինչպէս նաեւ թերթեր, կը պահուին իրարմէ անջատ այլեւայլ սենեակներու մէջ, մինչ Դուրեան Սրբազանի պատրիարքութեան այս ուրբ տարիներու ընթացքին հազարաւոր նոր նոր հատորներ աւելցած են եւ կ'աւելնան գրեթէ ամէն օր, եւ ասոնց համար տեղ կը պակսի:

Գ. — Յոբելեանի հանդէսները դիւրացնելու համար, յարմարագոյն կենդրոններու մէջ պիտի կազմուին Յոբելեանական Օժանդակ Յանձնաժողովներ:

Դ. — Յոբելեանի հանդէսները պիտի հոշակուին 1929 Հոկտ. 26, Շր. նոր տոմարով, Թարգմանչաց տօնին:

Հանդէսներուն մանրամասնութիւնը նշուելու համար Յայտագիր մը պիտի պատրաստուի պատշաճ ժամանակին եւ պիտի հրատարակուի հայ թերթերու մէջ:

Ժ Ե Ն Յ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ա. — *Ամեն. Յոբելեարի աշակերտներուն եւ այլոց կողմէն գրուելիք գրութիւնն եւր պետք է դրկել Սիմոն հասցեով մինչեւ 1929 Մայիսի վերջը:*

Բ. — *Իսկ. նոր կառուցանելի Մատենադարանին համար դրամական նպատակ մը տարւոյ յօժարող ազգայնիկները, կրնան իրենց նուէրները դրկել Յոբելեանական կենդրոնական Յանձնաժողովին հասցեին:*

COMITÉ CENTRAL DE JUBILÉ TOURIAN
PATRIACAT ARMÉNIEN
JERUSALEM-PALESTINE